

УДК 343

Volkova T.

**OBJECTIVE SIDE OF CRIME ILLEGAL FISHING
OR HUNTING OR ANY OTHER SEA HUNTING
INDUSTRY BY PART 1 OF ARTICLE 249
OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE**

Т.І. Волкова
здобувач кафедри
кримінального права та процесу
ВНЗ «Національна академія управління»

**ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА ЗЛОЧИНУ –
НЕЗАКОННОГО ЗАЙНЯТТЯ РИБНИМ, ЗВІРИНИМ
АБО ІНШИМ ВОДНИМ ДОБУВНИМ ПРОМИСЛОМ,
ПЕРЕДБАЧЕНОГО ЧАСТИНОЮ 1 СТАТТІ 249
КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

Постановка проблеми. Питання, що стосуються об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст.249 Кримінального кодексу України (далі – КК України), має істотне значення для теорії кримінального права та практики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемами об'єктивної сторони цього злочину займалися: К.М. Оробець, Є.М. Борисов, В.К. Матвійчук, С.Б. Гавриш, О.О. Дудоров, Ю.А. Турлова, Г.С. Поліщук, В.Я. Тацій, та інші. Проте до цього часу ці питання не знайшли свого належного вирішення.

Мета статті полягає у дослідженні об'єктивної сторони злочину незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом.

Основні результати дослідження. Як відомо, є загальноприйнятим визнання, що об'єктивна сторона злочину – це сукупність встановлених кримінальним законом ознак, що характеризують зовнішній процес злочинного посягання [1, с.133]. Зовнішні риси (ознаки) злочинного діяння частково знаходять своє відображення в законі. З усіх структурних частин складу злочину найбільше інформації, необхідної для кваліфікації діяння як злочину, містить об'єктивна сторона. Чіткий опис ознак об'єктивної сторони досліджуваного

злочину є важливою передумовою дотримання законності в правозастосовній діяльності правоохоронних органів, оскільки притягнення особи до кримінальної відповідальності завжди пов'язане з встановленням у її поведінці конкретного суспільно небезпечного діяння, про яке йдеться в законі (ст. 249 КК України).

Вивчаючи вітчизняну та зарубіжну літературу з кримінального права, ми з'ясували, що проблемі об'єктивної сторони злочину, як загальнотеоретичній так і практичній, присвячена значна кількість праць [2, с.81; 3, с.106-141; 4, с.5; 5, с.128-143; 6, с.189-211; 7, с.3-268; 8, с.3-343; 9, с.313-343; 10, с.357-383; 11, с.1-343; 12, с.131-138; 13, с.69-83; 14, с.265-372; 15, с.12-563]. Це певною мірою полегшує нам завдання. Оскільки загальнотеоретичні питання, що стосуються зовнішньої сторони злочинного діяння є достатньо розробленими, ми одразу перейдемо до проблеми нашого дослідження. Вважаємо лише за необхідне уточнити складові стосовно загального вчинення об'єктивної сторони складу злочину, дотримуючись у цьому питанні поглядів В.К. Матвійчука. До об'єктивної сторони складу злочину слід віднести такі ознаки, як діяння (дія або бездіяльність), обстановка вчинення злочину, спосіб вчинення злочину, місце, час, знаряддя, засоби вчинення злочину та джерело злочинного діяння [16, с. 213-214].

Ознаки об'єктивної сторони, досліджуваного нами злочину, відтворено в загальних рисах у ст. 249 КК України. Як обов'язкові, виділяють такі ознаки: дія, наслідки, причинний зв'язок між дією і наслідками, місце вчинення злочину. Зовнішня ж сторона цього злочину, незважаючи на те, що з цієї проблеми захищено дві кандидатські дисертації, не знайшла на сьогоднішній день свого належного вирішення, з огляду на її складність, багатоаспектний характер та дискусійність, що так чи інакше впливає на практику застосування норм та законотворчу діяльність і теорію кримінального права. Низка понять, які використовують автори у своїх роботах для з'ясування обов'язкових ознак об'єктивної сторони такого злочину, як незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, викликані цілком зрозумілими чинниками, це: 1) уникнення детального аналізу об'єктивної сторони зазначеного злочину; 2) відсутність у роботах критеріїв відмежування знарядь від засобів чи способів вчинення цього злочину; 3) відсутність у працях розуміння поняття, що використовуються у законі, тощо.

Отже завдання нашого дослідження в межах, визначених ст. 249 КК України, полягає в тому, щоб як найповніше: а) врахувати позитивні моменти, що стосуються розкриття ознак об'єктивної сторони цього злочину, послідовно їх визначити і обґрунтувати; б) користуючись загальним поняттям об'єктивної сторони, визначити належну сукупність ознак, що характеризують зовнішні прояви злочину; в) здійснити кваліфікацію дій, передбачених ч. 1 ст. 249 КК України за ознаками об'єктивної сторони злочину.

Перераховане вище окреслює межі подальшого дослідження, але, на нашу думку, є недостатнім для усвідомлення ознак об'єктивної сторони вказаного злочину. Тому в подальшому слід додатково розглянути ще й такі питання: погляди науковців у джерелах із кримінального права на поняття

об'єктивної сторони такого злочину, як незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом; правила охорони рибних запасів; аналіз термінології, якою користуються автори наявних публікацій, їх тлумачення та співвідношення із чинним КК України і сучасною судовою практикою.

В юридичній літературі існує значна кількість різноманітних, часом суперечливих, поглядів на поняття об'єктивної сторони злочину. Одні автори, характеризуючи ознаки об'єктивної сторони злочину, зазначаючи, що вони полягають в незаконному зайнятті рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, якщо воно заподіяло істотну шкоду [17, с. 449]; другі стверджують, що об'єктивна сторона цього злочину, полягає в: а) незаконному зайнятті рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом; б) заподіянні істотної шкоди; в) причинному зв'язку між ними [18, с. 564]; треті наполягають на тому, що об'єктивна сторона цього злочину виявляється в діях, визначених як незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, якщо вони заподіяли істотну шкоду [19, с. 445]; четверті – впевнені, що об'єктивна сторона основного складу злочину, передбаченого ст. 249 КК України, являє собою сукупність ознак, що характеризують незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, що заподіяло істотну шкоду (ч. 1 цієї статті КК України) [20, с. 50]; п'яті – зазначають, що об'єктивною стороною цього злочину виступають діяння, суспільно небезпечні наслідки та причинний зв'язок між діянням і наслідками (ч. 1 ст. 249 КК України); шості – переконані, що об'єктивна сторона цього злочину характеризується сукупністю трьох ознак [21, с. 99]: 1) діяння – незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом; 2) наслідки у вчиненні істотної шкоди; 3) причинний зв'язок між діянням і наслідками [22, с. 768].

Аналіз визначень об'єктивної сторони злочину, передбаченого ч. 1 ст. 249 КК України свідчить, що їх автори, зокрема, С.Б. Гавриш, Є.М. Борисов дають визначення зовнішнього прояву цього злочину загальними фразами, а не з використанням складових (ознак) об'єктивної сторони. Деяку спробу якось вирішити проблему визначення об'єктивної сторони цього злочину зробили автори «Науково-практичного коментаря до Кримінального кодексу України за редакцією Потебенька М.О., Гончаренка В.Г.», але і вони формулюють свої визначення лише за ознакою дій та наслідків – істотної шкоди, що не охоплює всіх ознак злочину, передбаченого ч. 1 ст. 249 КК України. Більш повне і переконливе визначення об'єктивної сторони пропонують В.А. Клименко, О.О. Дудоров та К.М. Орбець, вказуючи на три обов'язкові ознаки злочину передбаченого ч. 1 ст. 249 КК України: дії, наслідки та причини зв'язок між дією і наслідками, що настали. Проте на наш погляд, К.М. Орбець першу обов'язкову ознаку помилково називає діянням.

Нам здається, що таке різноманітне визначення об'єктивної сторони вказаного злочину, а також перелік обов'язкових ознак цього діяння та їх формулювання, має наступні підстави: 1) неоднозначне сприйняття визначених у

законі ознак; 2) різне тлумачення самого поняття «незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом» тощо.

У контексті зазначеного вище ми впевнені, що вищеназвані питання і напрямки, точки зору, існуюча судова практика, з'ясування понятійного апарату (термінології) та нормативно правові акти допоможуть нам вірно назвати обов'язкові ознаки об'єктивної сторони злочину, передбаченого ч. 1 ст. 249 КК України і з'ясувати їх зміст.

Перш за все звернемося до такої обов'язкової ознаки, як діяння (дія або бездіяльність). Відповідно до ч. 2 ст. 249 КК України, це – «Ті самі діяння...» [23].

О.О. Дудоров є одним із тих науковців, який включає до об'єктивної сторони цього злочину таку обов'язкову ознаку, як діяння – незаконне зайняття рибним звіриним або іншим водним добувним промислом [22, с. 768], хоча в подальшому зазначає, що це дії, які полягають у вилученні (ловля, збирання, добування тощо), будь-якими знаряддями (промисловими, любительськими, забороненими) водних живих ресурсів із природного середовища [22, с. 768]; автори «Науково-практичного коментаря до Кримінального кодексу України за редакцією М.О. Потєбенька, В.Г. Гончаренка» стверджують, що дії, в цьому злочині, визначені як незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом [19, с. 445]; Є.М. Борисов наполягає на тому, що об'єктивна сторона злочину такого, як зайняття водним добувним промислом характеризується активними діями, які полягають у вилученні (ловля, збирання, добування тощо) будь-якими знаряддями (промисловими, любительськими, забороненими) водних живих ресурсів із природного середовища [20, с. 51]; К.М. Оробець також у перерахуванні ознак об'єктивної сторони вказаного злочину називає дію, хоча й присвячує у своїй монографії цілий підрозділ 3.2. темі – «Діяння як ознака об'єктивної сторони незаконного діяння рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом [21, с. 101-121]. Зазначені протиріччя можна з'ясувати такими шляхами: 1) виходячи з поняття діяння (дія або бездіяльність); 2) виходячи з нормативно-правових актів, які не відносяться до кримінального законодавства; 3) або комплексно, одночасно об'єднавши перший і другий напрямок. На наше переконання, третій шлях є найбільш переконливим.

Слід зазначити, що без конкретного акту – суспільно небезпечної поведінки людини, взагалі не може бути вчинений жоден злочин (діяння завжди або безпосередньо вказуються у диспозиції статті Особливої частини КК України, або однозначно впливає з її змісту, внаслідок чого завжди виступає обов'язковою ознакою об'єктивної сторони, будь-якого складу злочину) [24, с. 63]. Під діянням, як ознакою об'єктивної сторони злочину розуміють: суспільно-небезпечний, протиправний, конкретний, свідомий і вольовий акт поведінки людини, який вчиняється у формі дії або бездіяльності, де дія – це активна, свідома, вольова поведінка суб'єкта, а бездіяльність, в свою чергу, – пасивна, свідома, вольова форма поведінки суб'єкта, що полягає у не вчиненні ним конкретної дії (дій), яку він повинен був і міг вчинити в певних обставинах [24, с. 64]. Враховуючи те, що дія – це активна поведінка людини, а безді-

ьяльність – пасивна, то чи достатня така характеристика для їх розмежування, ми переконані, що ні. На питання, що таке дія? Зрозуміло, що вона, як активна поведінка, завжди являє собою рух тіла (ним вважається навіть найменший рух м'язів, міміка, жести, оскільки слова вимовляються через певний рух м'язів – це також рух тіла [25, с. 67]. Слід погодитися, з тим, що не будь-які рухи тіла допустимо визнавати пошукованою дією [25, с. 67]. Оскільки, по-перше, мова йде про ознаки об'єктивної сторони злочину, то дія – той рух тіла, який відбувається в ситуації, коли особа повинна вести себе пасивно (для іншого заборон ніде не встановлено) [25, с. 68]. По-друге (оскільки мова йде про форму суспільно небезпечної поведінки) дії – ті рухи тіла, які спрямовані на спричинення відповідної шкоди (у іншому випадку відсутня шкідливість дії) [25, с. 68]. Дії можна поділити на такі види: фізичний вплив, психічних вплив, жест, слово, діяльність. Натомість бездіяльність як пасивна поведінка являє собою перш за все відсутність рухів тіла (але бездіяльність це далеко не будь-яка відсутність рухів тіла): по-перше, якщо мова йде про форми суспільно небезпечної поведінки, бездіяльність – це те, що проявляється в утриманні від необхідних для здійснення шкоди рухів тіла; по-друге, оскільки мова йде про ознаки об'єктивної сторони злочину, то бездіяльність – відсутність тих рухів тіла, які відбуваються в ситуації, коли особа повинна поводити себе активно (для іншого заборон ніде не встановлено) [25, с. 69].

Отже, діяння містить дві форми поведінки, а тому воно не може бути синонімом ні дії, ні бездіяльності, оскільки тоді (при ствердженні) наступає логічна помилка, адже при відсутності частини не може бути цілого, тобто діяння. Тому не можна погодитися з Н.М. Ярмиш, що діяння є поведінковий акт людини у соціальному контексті [26, с. 6], оскільки поведінка можлива не лише в соціальному сенсі і, на наш погляд, точніше було б стверджувати, що діяння є соціальним проявом, в кримінально-правовому сенсі. Проте викликає заперечення аргумент С.Б. Гавриша, що за внутрішньою сутністю та функціональною належністю «діяння» означає в першу чергу активну форму людської поведінки і швидше за все, характеризує дію, ніж бездіяльність [17, с. 178], оскільки таке твердження не отримало належної аргументації і суперечить чинній доктрині. Крім того, заслуговує критики думка К.М. Оробець, яка стверджує, що критерієм відмежування дій та бездіяльності «... не може слугувати сама по собі форма поведінки, адже як дія, так, і бездіяльність можуть проявлятися і в пасивній формі, і в активній поведінці.» [21, с. 103]. Цей науковець вірно зазначив, що «... суто зовнішній прояв рухів тіла (активний чи пасивний) сам по собі без таких ознак, як: конкретність, свідомий і вольовий характер, суспільна небезпечність, протиправність не може існувати [21, с. 103], але в той же час приходиться до хибної думки, що у ч. 1 ст. 249 КК України діяння визначено як «незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом», що збігається з назвою самого злочину [21, с. 103].

Перед тим, як проаналізувати зовнішні ознаки (ознаки об'єктивної сторони злочину, передбаченого ч. 1 ст. 249 КК України), необхідно звернутися до термінології, яка приведе нас до її визначеності і буде сприяти розумінню суті

об'єктивної сторони цього злочину. Визначаючи в цьому сенсі залежність якості правового матеріалу, а ми в цьому контексті віднесли б і застосування термінології, яка визначена у ч. 1 ст. 249 КК України, тому у цьому сенсі важливо звернутися до висловлювання «батька» кібернетики Н. Вінера, який писав, що «... теорія і практика права тягнуть за собою дві групи проблем: групу проблем, яка стосується загального призначення права, розуміння справедливості в праві, і групу проблем, що стосується технічних прийомів, при допомозі яких ці поняття стануть ефективними» [27, с. 29]. Ці положення впритул стосуються принципу визначеності і єдності термінології у визначенні складу злочину такого, як незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом та дають можливість здійснення ефективної кримінально-правової охорони відповідних суспільних відносин за допомогою визначених у законі термінів, які сприяють розумінню ознак об'єктивної сторони цього злочину [28, с. 30].

Терміни, які нам слід з'ясувати описані в ч. 1 ст. 249 КК України: «Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, якщо воно заподіяло істотну шкоду...» [23]. В першу чергу звернемося до пояснення цих термінів в існуючих публікаціях на цю тему. Отже, щодо терміна «незаконне», то зазначено наступні думки: 1) О.О. Дудоров стверджує, що незаконність – це коли зайняття зазначеним промислом відбувається, зокрема, без належного дозволу, у заборонений час, у недозволених місцях, забороненими знаряддями і способами лову, із перевищенням установлених лімітів чи норм вилову (для визначення промислу незаконним достатньо встановити наявність хоча б одну цю обставину, а для з'ясування змісту умов незаконності потрібно звертатися до нормативних актів, які регулюють порядок здійснення рибальства в Україні) [22, с. 768]; 2) В.А. Клименко наполягає на тому, що незаконність зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом свідчить про порушення правил промислового чи любительського риболовства, про добування забороненої для вилову риби, інших водних тварин, у здійсненні промислу без належного дозволу, в заборонений час, у недозволених місцях, забороненими способами та знаряддями лову [18, с. 564]; 3) С.Б. Гавриш та М.М. Панько – вказують на те, що незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом має місце при здійсненні його без належного дозволу, у заборонений час, у недозволених місцях, а також забороненими способами і знаряддями лову [17, с. 450; 29, с. 529]; 4) К.М. Оробець стверджує, що під незаконним зайняттям водним промислом слід оцінювати вилучення водних біоресурсів з природного середовища, що здійснюється: 1) без дозволу та (або) інших документів, наявність яких є обов'язковою; 2) за наявності таких документів, але з недотриманням передбачених у них вимог; 3) щодо тих видів живих ресурсів або тих особин водних тварин, на які поширюється заборона або обмеження вилову; 4) з виловом водних живих ресурсів у кількостях, що перевищують встановлені у нормативно-правових актах ліміти; 5) у заборонений час, у заборонених місцях, забороненими способами, засобами чи знаряддями [21, с. 109]; 5) Є.М. Борисов – наполягає, що під незаконним зайняття рибним, звіриним або іншим водним

добувним промислом потрібно розуміти таке вилучення водних живих ресурсів із природного середовища, яке здійснюється з порушенням чинного законодавства, що регулює порядок і умови промислового, любительського, спортивного рибальства, іншого використання водних живих (зокрема, такий промисел, який здійснюється всупереч існуючим правилам: без належного на те дозволу, у заборонений час, у недозволених місцях, із застосуванням заборонених знарядь лову, з перевищенням установлених лімітів чи норм вилову [20, с. 60]; 6) Н.А. Лопашенко – впевнена, що добування водних тварин і рослин визначається незаконною, якщо воно здійснюється: а) без дозволу (ліцензії), коли він є обов'язковим; б) при порушенні умов дії ліцензії (наприклад, виловлюється більша кількість риби); в) при добуванні тварин і рослин занесених до Червоної книги; г) при вчиненні діяння у заборонений час (час нересту або лінки тварин), у заборонених місцях, тощо [30, с. 182-183]; 7) Ю.О. Тимошенко – зазначає, що незаконним може визнаватися добування (вилов) водних біологічних ресурсів, зокрема, без отриманого в установленому законом порядку дозволу, в порушення положень, передбачених таким дозволом, у заборонених районах, у відношенні окремих видів заборонених до добування (вилову) водних біологічних ресурсів, у заборонений час, з використанням заборонених знарядь лову [31, с. 288].

Виокремивши позитивне, на наш погляд, із того, що запропоноване авторами стосовно незаконності здійснення досліджуваного промислу, можна запропонувати наступне визначення, цього поняття: під незаконним зайняттям рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом слід розуміти вилучення із навколишнього природного середовища таких біоресурсів, що відбувається: 1) без належного дозволу (ліцензії) та (або) інших документів, наявність яких є обов'язковою; 2) за наявності таких документів, але з недотриманням передбачених ним вимог (щодо вилову водних живих ресурсів, що перевищують встановлені у нормативно-правових актах ліміти чи норми вилову); 3) щодо тих видів живих ресурсів або тих особин водних тварин на які поширюється заборона чи обмеження вилову; 4) у заборонений час, 5) у недозволених місцях; 6) забороненими способами; 7) забороненими засобами чи знаряддями.

Слід зазначити, це визначення ще потребує підтвердження – з'ясуванням термінології, яка сформульована в диспозиції ч. 1 ст. 249 КК України. Так, термін «незаконне» – це «присл. до незаконний» [32, с. 760]. У той же час термін «незаконний», означає «який забороняється законом, порушує закон. // Який суперечить законові, йде врозріз із ним. // Не оформлений юридично...» [32, с. 760]; У цьому сенсі, як стверджує О.М. Костенко правила встановлені законом щодо вчинення особою певних дій, можуть бути трьох видів: 1) такими, що забороняють певні діяння; 2) що дозволяють вчинення певних діянь за наявності певних підстав; 3) такими, що дозволяють вчинення окремих діянь у певному порядку [33, с. 194-195]. Слушним видається і висновок З.А. Тростюк, зокрема, про те, що «незаконне» (поряд з протилежним йому поняттям «законне») є однією із форм правил, встановлених саме законом, а тому «відповідному поняттю мають бути притаманні всі ознаки найближчого роду» [34,

с. 463]. Проте, на наш погляд, з'ясовувати цей термін і таку діяльність (незаконну) за допомогою узагальнюючої дефініції, вказуючи при цьому на найближчий рід та виду видмінність, зокрема, через найближче родове поняття «закон» видовим поняття до якого є «незаконне», суперечить законам логіки (крім того, коли є в наявності терміни «незаконне», «незаконний», а також пояснюється їх зміст). Враховуючи те, що диспозиція ч. 1 ст. 249 КК України є бланкетною, то за таких умов, як вірно зазначає Є.М. Борисов, загальний зміст самого поняття «незаконне» прив'язується до змісту певного діяння, яке вчиняються суб'єктом злочину, а тому, у нашому конкретному випадку, обов'язково потребує самостійного аналізу положень інших нормативно-правових актів, які не належать до кримінального законодавства, також аналіз потребує і зміст терміна «незаконне», який міститься в аналізованій статті КК України [20, с. 53-54]. Тому слід погодитися з думкою О.М. Костенка, Є.М. Борисова та К.М. Оробець, що зміст поняття «незаконне» потрібно розкривати шляхом застосування встановлених чинним кримінальним законодавством спеціальних положень, що забороняють вчинення певних дій або дозволяють, але за наявності певних підстав [39, с. 195; 20, с. 55-56; 21, с. 104]. Проте до цих термінів «незаконне» та «незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом» ми ще повернемося після з'ясування інших термінів, що є в диспозиції ч. 1 ст. 249 КК України. Так, слід з'ясувати, що являє собою зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом. Для цього перш за все необхідно з'ясувати термін «промисел». Зокрема, Великий тлумачний словник сучасної української мови термін «промисел» трактує «... – слу, ч. 1) Добування засобів існування (про полювання на кого-, що-небудь, ловлю когось, чогось, збирання чогось і т. ін.). // Заняття яким-небудь ремеслом з метою добування засобів існування; дрібне ремісничє виробництво // розм. Заняття чим-небудь недозволеним, ганебним (крадіжкою, шахрайством і т. ін... 2) Місце родовище, де добувають що-небудь; добувне промислове підприємство... [32, с. 1160]. Натомість термін «промисловик» означає «... -а, ч. 1) Людина, яка займається промислом (у 1 знач.). 2) Той, хто працює на промислі (у 2 знач.) [32, с. 1160]. Стосовно терміна «рибний», то він означає « -а, -е. Прикм. до риба 1). // Признач. для зберігання риби... // Пов'язаний з добуванням, обробкою, продажем риби...» [32, с. 1220]. Термін «рибопромисловий» означає «-а, -е. Пов'язаний з промисловим ловінням риби. // Який займається рибним промислом...» [32, с. 1220]. Натомість – «рибопромисловість» – це «... Галузь харчової промисловості, яка займається добуванням, переробкою риби ракоподібних та ін.» [32, с. 1220]. Щодо терміна «звіриний» то його значення наступне: -а, -е. 1) Прикм. До звір І. || Власт. звірові (див. звір І 1)...» [32, с. 447]. У той же час, термін «звір», означає -а, ч. 1) Дика, зазвичай хижа, тварина. // тільки одн., у знач. збірн...» [32, с. 447]. Стосовно терміна «інший», то він тлумачиться як «...-а, -е, займ. означ. 1) Який відрізняється від названого; ... не цей, не той, другий...» [32, с. 504]. Термін «водний» означає -а, -е. Прикм. до вода... // Стос. до води ... // Який живе, росте у воді...» [32, с. 197]. У той же час довідники, що стосуються навколишнього природного середовища пропонують наступні визначення промислу:

1) вилучення певної частини біомаси об'єктів, що експортуються, у вигляді певної корисної продукції для людей [35, с. 394]; 2) вилучення у господарських цілях будь-яких відновлювальних природних ресурсів без штучного відновлення їх кількості або із застосуванням методів такого відновлення [36, с. 255]; 3) рибний промисел – це такий промисел, стосовно якого є добування видів риб і деяких круглоротих що йдуть у їжу людини, на корм домашній худобі, для виробництва добрив, технічних продуктів і медпрепаратів [35, с. 443].

Аналіз термінів, що містяться в диспозиції ч. 1 ст. 249 КК України, зміст яких визначається довідниковими джерелами, засвідчує те позитивне, що можна було б врахувати для з'ясування об'єктивної сторони цього злочину: 1) стосовно терміна «промисел» таким позитивом є: а) добування засобів існування полюванням, ловлею когось, чогось, збиранням чогось; б) вилучення певної частини біомаси об'єктів, що експортуються, у вигляді певної корисної продукції для людей; в) вилучення в господарських цілях будь-яких відновлювальних природних ресурсів без штучного відновлення їх кількості або із застосуванням методів такого відновлення; 2) стосовно термінів «рибний», «рибопромисловий», «рибопромисловість», «рибний промисел», то можна виділити наступне: а) пов'язаний з добуванням риби; б) з промисловим ловінням риби, який займається рибним промислом; в) що займається добуванням, переробкою риби, ракоподібних; г) рибний промисел – це такий промисел, основою якого є добування видів риб і деяких круглоротих, що йдуть у їжу людини, на корм домашній худобі, для виробництва добрив, технічної продукції і медпрепаратів; 3) стосовно терміна «звіриний» то позитивним є: а) це прикметник до звір, останнє – це дика зазвичай хижа тварина; 4) відносно терміна «інший»: а) який відрізняється від названого; б) не цей, а той другий; 5) стосовно терміна «водний», – яке може бути нами використано, зокрема, який живе, росте у воді.

При описанні даного елементу складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 249 КК України використовується віддієслівний іменник «зайняття», який тлумачиться наступним чином «...-я, с. Те, чим хто-небудь займається (справа, праця і т. ін.)...» [37, с. 235]. Натомість Великий тлумачний словник сучасної української мови цей термін тлумачить як: «-я, с. Дія за знач. зайняти...» [32, с. 393]. Проте термін «зайняти» не має роз'яснення та відсилає нас до терміна «займати», який означає «-аю, -аєш, недок., зайняти і діал. займати, займу, займеш, док., перех. 1) Брати, обирати що-небудь для користування, закріплювати за собою або за кимсь... [32, с. 392]. Проте питання про доцільність використання цього терміна не був предметом дискусій в науковій літературі, хоча як видно це поняття неоднозначно тлумачиться в довідкових джерелах. Використання такого терміна, який має сумнівне тлумачення, на наш погляд, є недопустимим у тексті закону.

Дослідимо, як ми вже зазначали нормативно-правові акти кримінально-правового характеру і відповідні положення постанови Пленуму Верховного Суду України, виходячи з пунктів, які нами використані у визначенні «незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом».

1. Зайняття рибним, звіриним промислом без належного дозволу (ліцензії) та (або) інших документів, наявність яких є обов'язковою. Це свідчить про те, що як фізичним, так і представникам юридичних осіб на здійснення спеціального використання водних біоресурсів потрібен спеціальний дозвіл, зокрема, ліцензія на вилов риби, яка видається відповідно до Ліцензійних умов провадження господарської діяльності, пов'язаної з промисловим виловом риби на промислових ділянках рибогосподарських водних об'єктах України, крім внутрішніх водойм (ставків) господарств, затверджених наказом Міністерства Аграрної політики та продовольства України від 31 квітня 2013 року за № 341 [38].

2. За наявності ліцензії та інших документів, але з недотриманням передбачених в них вимог щодо вилову водних біологічних ресурсів, що перевищують установлені у нормативно правових актах ліміти чи норми вилову. За наявності ліцензії, але з недотриманням квоти (частки ліміту, яка виділяється ліцензіату). Так, Ліміти на прогнози допустимого спеціального використання водних біоресурсів загальнодержавного значення в Азовському та Чорному морях із затоками у 2016 році (тонн); Ліміти на прогнози допустимого спеціального використання водних біоресурсів загальнодержавного значення (мігруючих риб) у Чорному, Азовському морях із затоками й лиманами та Керчінській протоці у 2016 році (тонн); Ліміти та прогнози допустимого спеціального використання водних біоресурсів загальнодержавного значення Дніпровсько-Бузькій естуарній системі, пониззях Дністра та Дунаю, Дністровському лимані та Кучурганському водосховищі у 2016 році (тонн); Ліміти спеціального використання водних біоресурсів загальнодержавного значення у водних об'єктах Вінницької області у 2016 році (тонн); Ліміти спеціального використання водних біоресурсів загальнодержавного значення у водних об'єктах Чернігівської області у 2016 році (тонн); Ліміти спеціального використання водних біоресурсів загальнодержавного значення у Дністровському водосховищі у 2016 році (тонн); Ліміти спеціального використання водних біоресурсів загальнодержавного значення у причорноморських лиманах у 2016 році (тонн); Ліміти спеціального використання водних біоресурсів загальнодержавного значення у внутрішніх солоних водоймах Херсонської області у 2016 році (тонн); Ліміти спеціального використання водних біоресурсів загальнодержавного значення у водних об'єктах Харківської області у 2016 році (тонн); Ліміти спеціального використання водних біоресурсів загальнодержавного значення у р. Десна в межах Київської області у 2016 році (тонн), затверджені наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 20 листопада 2015 р. за № 436 [38]. Це також стосується й квот, що встановлюються на кожен рік. Слід звернути увагу на те, що зміни до Лімітів, які вносяться протягом поточного року затверджуються Міністерством аграрної політики та продовольства України у місячний строк після подання Держрибагентством відповідного наукового обґрунтування. Крім того, щорічно наказами Міністерства аграрної політики та продовольства України відбувається розподіл лімітів на квоти спеціального використання водних біологічних ресурсів загальнодержавного значення для користувачів.

3. Стосовно видів живих ресурсів або тих особин, водних тварин на які поширюється заборона чи обмеження вилову: а) відповідно до підпункту 3.14 пункту 3 Правил любительського і спортивного рибальства, затверджених наказом Державного комітету рибного господарства України від 15 лютого 1999 року № 19 (зі змінами і доповненнями від 01 серпня 2001 р. № 229 та від 15 червня 2004 р. № 224), взагалі забороняється любительський лов морських ссавців, риби та інших водних живих ресурсів, занесених до Червоної книги України; відповідно до підпункту 4.10 пункту 4 цих Правил забороняється любительський лов таких видів водних ссавців, риб і водних безхребетних: дельфінів, тюленів, усіх видів осетрових та їх гібридів, лосося, камбали-калкан (в Чорному морі), вирезуба, кутума, шемаї (в Чорноморському регіоні), річкової міноги, форелі, харіуса, чопа, рибиця звичайного, вусача (крім нижнього Дніпра), минька, всіх видів крабів, устриць та інших видів, занесених до Червоної книги України. Крім того, слід звернути увагу на те, що на офіційному сайті Верховної Ради України (www.rada.gov.ua), містяться накази Міністерства аграрної політики України, стосовно режиму промислового рибальства з 2004, 2005, 2006 років [39, 40, 41], а також накази Державного комітету рибного господарства щодо режиму спеціального промислового рибальства у 2008, 2009, 2010, 2011 років [42, 43, 44, 45], відповідно до наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України стосовно затвердження режимів рибальства у 2012, 2013, та 2015 роках [46, 47], значаться як чинні, хоча в них вказується, що вони чинні лише на конкретно визначені роки (тобто регулюють відносини тільки у зазначені роки). Це свідчить про те, що відповідні відомства не слідкують за чинністю своїх нормативних актів. Зазначені недоліки, цілком слушно, спонукали Є.М. Борисова, який захистив кандидатську дисертацію у 2013 році, у своїй роботі посилатися на нечинні нормативно-правові акти 2004, 2005, 2006 років, що регулювали суспільні відносини, а також які підлягали кримінально-правовій охороні. Перераховані вище нормативно-правові акти забороняли промисловий вилов осетрових видів риб і їх гібридів у басейнах Чорного та Азовського морів.

На сьогоднішній час чинним є наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 06 січня 2016 року № 2 «Про затвердження режимів рибальства у 2016 році», який забороняє: промисловий лов осетрових видів риб і їх гібридів у басейнах Чорного і Азовського морів; промисел філофори і цистозіри (заборона не поширюється на збирання штормових викидів цистозіри та проведення науково-дослідних робіт); вилучення з природного середовища водних біоресурсів належних занесених до Червоної книги України; гібридів осетрових видів риб; промисел глоси у Сиваші; промисел мідій; вилучення ікряних самиць раків тощо [49, 50, 51].

4. Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом у строки та в недозволенних місцях, на які встановлено заборону для вилову водних живих ресурсів. Наприклад, пункт 9 Режиму рибальства в басейні Чорного моря у 2016 році передбачено, що нерестова заборона на промислове вилучення калкана у виключній (морській) економічній зоні встановлюється з 01 до 30 травня [49]. У територіальних і внутрішніх морських водах

у цей період вводиться органами рибохорони за науковим обґрунтуванням заборона на вилов калкана строком на 15 діб на зазначених ділянках незалежно одна від одної: на схід від меридіана, що проходить через мис Башенний; між меридіаном, що проходить через мис Башенний, і меридіаном порту Євпаторія на південь від Кримського півострова; між меридіаном, що проходить через порт Євпаторія, і меридіаном 32°13' сх. д., а також у Каркінітській затоці; на захід від меридіана 32°13' сх. д. [49]; пп. 8 п. 14 Режиму рибальства в басейні Азовського моря у 2016 році забороняється будь-який промисел протягом усього року: у районі Піщаних островів, обмеженому прямими лініями, що з'єднують точки з такими координатами: 46°54'30» пн. ш., 38°21'00» сх. д.; 46°50'30» пн. ш., 38°21'00» сх. д.; 46°50'30» пн. ш., 38°15'00» сх. д.; 46°52'00» пн. ш., 38°12'30» сх. д.; 46°54'30» пн. ш., 38°12'30» сх. д. і далі до початкової точки; у районі Железинської банки, обмеженому прямими лініями, що сполучають точки з такими координатами: 46°17'00» пн. ш., 37°25'30» сх. д.; 46°11'15» пн. ш., 37°38'00» сх. д.; 46°06'00» пн. ш., 37°38'00» сх. д.; 46°06'00» пн. ш., 37°28'45» сх. д.; 46°14'15» пн. ш., 37°25'45» сх. д. і далі до початкової точки тощо [50]; п. 11 Правил промислового рибальства в рибогосподарських водних об'єктах України, де зазначається, що забороняється промисел у такі сторони у водосховищах: Київському з затоками, включаючи зону підтоплення з притоками, – з 1 квітня до 10 червня, а на ділянках від греблі насосної станції на р. Ірпінь на відстані 3 кілометри в обидва боки і вглиб водосховища – з 1 грудня до 30 червня; Канівському з затоками і протоками в межах зони підтоплення – з 1 квітня до 10 червня; Кременчуцькому з затоками – з 1 квітня до 10 червня, а на ділянці в межах від острова Красний (38 буй) вгору рікою до 62 буя завширшки 1 км по руслу Дніпра – від початку льодоставу (але не пізніше 1 грудня) і до кінця весняної заборони; Дніпродзержинському з затоками – з 1 квітня до 10 червня; Дніпровському – з 5 квітня до 14 червня тощо [52].

5. Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом забороненими способами. Відповідно до п. 12 Правил промислового рибальства в рибогосподарських водних об'єктах України забороняється лов: риби та інших водних живих ресурсів гоном (способом багрення, за допомогою брязкал та бовтаня) та пп. 13.6 п. 3 цих Правил – спосіб траління при лові закидними неводами і волокушами із суден [52].

6. Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом із застосуванням заборонених засобів і знарядь лову. Слід погодитися з думкою Є.М. Борисова, що забороненими знаряддями лову є ті, якими взагалі не дозволяється користуватися або які не дозволяється використовувати для промислу певних видів живих ресурсів [20, с. 60]. Наведемо декілька прикладів: п. 9 Правил промислового рибальства в рибогосподарських водних об'єктах України визначено ряд заборон, а саме: пп. 9.10 зазначає, що забороняється «займати будь-якими засобами та знаряддями лову водних живих ресурсів більше 2/3 ширини русла річки, струмка або протоки, а також здійснювати одночасне або чергове закидання неводів із протилежних берегів «в замок» і встановлювати ставні знаряддя лову в шаховому порядку»; пп. 9.11 – «застосовувати нові знаряддя та засоби лову водних живих ресурсів»; пп. 9.13.1.

заборонено «здійснення промислу виробничими підрозділами користувача (ланки, дільниці, бригади тощо) на суднах, що не призначені для здійснення промислу...», пп. 9.13.7 – «перебувати на водному об'єкті або у водоохоронній зоні зі знаряддями лову, застосування яких заборонено цими Правилами, а також із вибуховими та отруйними речовинами...»; п. 13 цих Правил забороняється застосовувати електроловильні пристрої, колючі знаряддя лову, частикові трали, тюлькові неводи і волокуші у всіх водних об'єктах протягом усього року; сітки з вічком 52 – 68 мм у дніпровських водосховищах, в усіх інших водних об'єктах – сітки з вічком 42 – 68 мм; спосіб траління при лові закидними неводами і волокушами із суден тощо [52].

Аналіз чинних нормативно-правових актів, що регулюють це питання дають нам можливість з'ясувати ознаки об'єктивної сторони злочину, передбаченого ч. 1 ст. 249 КК України. Так, стосовно першої такої обов'язкової ознаки, як дія, то її різновидами можуть бути: 1) будь-яке рибальство на новоутворених водосховищах та інших водних об'єктах; 2) будь-яке рибальство протягом всього року біля гребель і шлюзів, у районі насосних станцій питного та промислового водопостачання, а також станцій, які перекачують ґрунтові та поверхневі води у водосховища на відстані ближче 500 м, а біля мостів, які охороняються, – в межах відомчих охоронних зон; 3) вилов риби та інших водних живих ресурсів на зимувальних ямах; 4) промисел протягом усього року в Київському водосховищі: перед гирлом р. Тетерів на ділянці, обмеженій з боку водосховища лінією, яка проходить від південного краю с. Страхолісса по водній межі Дніпровсько – Тетерівського державного лісомисливського господарства на північну околицю с. Сухолуччя і далі вгору до гирла річки Тетерів; р. Тетерів – від гирла до с. Приборськ; р. Уж – на ділянці від гирла до с. Поліське; р. Прип'ять – у межах іхтіологічного заказника місцевого значення «Прип'ятьський»; 5) промисел протягом усього року в Канівському водосховищі: на відстані 5 км вниз рікою від греблі Київської ГЕС; у затоці Річище вниз рікою від греблі Київської ГЕС до Гатки, а в районі м. Києва від пригребельного забороненого простору до гирла р. Павлівка, включаючи затоки і р. Десна від гирла до затоки Погрібська стариця; у затоці урочища Галерне на всьому протязі від гирла до верхньої межі садкового господарства ТЕЦ-5; р. Десна – в районі пристані м. Новгород-Сіверський в межах іхтіологічного заказника місцевого значення «Кам'яна гряда»; 6) промисел протягом усього року в Кременчуцькому водосховищі: – на відстані 5 км вниз рікою від греблі Канівської ГЕС (нижня межа забороненої зони проходить через водосховище по лінії, яка з'єднує на правому березі пристань Тарасова Гора, на лівому – верхній вхід в урочище Озеро Криве); в Сульській затоці від створу Жовнінська круча – с. Мозоліївка вгору до гирла р. Сула; у Цибульницькій затоці – від створу Московська гора за траверзом на протилежний берег і вгору до дамб спеціалізованих рибних господарств на р. Цибульник та її притоці – р. Обломіївці; перед гирлом р. Вільшанки на відстані 500 м у всі боки і вглиб водосховища; у Липівському орнітологічному заказнику загальнодержавного значення – в межах від дамби Черкаського залізничного моста вгору рікою до с. Кедина гора – с. Чапаєвка між фарватером р. Дніпро і лівим берегом водо-

сховища; в іхтіологічному заказнику місцевого значення «Роський» – ділянка р. Рось від гирла вгору рікою до с. Межиріч; р. Сула – від гирла до с. Буромка; р. Вільшанка – від гирла до с. Байбузи; упродовж р. Цибульник; 7) промисел протягом усього року в Дніпродзержинському водосховищі: – на відстані 5 км униз рікою від греблі Кременчуцької ГЕС, в рукаві річки Псьол від створу с. Радута за траверзом на протилежний берег (старе гирло р. Псьол) угору рікою до гирла річки Псьол; у Ворсклянській затоці по створу: Кишеньківське лісництво – Великий Курган і далі Великого Кургану на корінний лівий берег (колишне с. Єременки), потім вгору рікою до шосейного моста Світлогорськ – Кобеляки біля с. Лучки; р. Псьол на ділянці від гирла до залізничного моста через річку біля ст. Потоки; р. Ворскла на ділянці від гирла до гужового моста біля с. Кобеляки; 8) промисел протягом усього року в Дніпровському водосховищі: на відстані 5 км униз рікою від греблі Дніпродзержинської ГЕС до автодорожнього моста в м. Дніпродзержинськ; у затоці Балка Велика Осокорівка в межах іхтіологічного заказника від гирла на створі насосна станція водоводу Дніпро-Західний Донбас за траверзом на протилежний берег і вгору по річці до моста по трасі Москва-Сімферополь, з включенням усіх балок і заток, які впадають у балку Велика Осокорівка; у затоці Балка Ворона від островів Великий і Малий Махортет з їхніми водоохоронними зонами та ділянками водосховища завширшки 50 м, які до них прилягають, і вгору по затоці до лінії, що проходить від кінця с. Мар'ївка Синельниківського району Дніпропетровської області на протилежний берег; 9) промисел протягом усього року в Каховському водосховищі: від греблі Дніпровської ГЕС по старому і новому руслах до залізничних мостів через річку Дніпро біля м. Запоріжжя; у р. Конка – на ділянці від залізничного моста до шосейного моста через трасу Москва-Сімферополь; в 1-кілометровій акваторії навколо островів Великі та Малі Кучугури в межах орнітологічного заказника загальнодержавного значення; 10) промисел протягом усього року у гірських річках та їх водосховищах: Дністер – від витoku до с. Колодруби; Коропець – в межах іхтіологічного заказника місцевого значення «Козівський»; Дністер – від впадання р. Серет до турбази «Дністрянка» в межах «Городоцько-Добрівлянського» іхтіологічного заказника місцевого значення; Серет – від Касперівської ГЕС до гирла в межах «Касперівсько-Городоцького» іхтіологічного заказника місцевого значення; Бистриця-Надвірнянська – від витoku до с. Тисменичани Богородчанського району; Бистриця-Солотвинська – на ділянці від витoku до шосейного моста біля с. Богородчани; Прут з притоками – від витoku до автодорожнього моста в с. Ланчин; Чорний і Білий Черемош з притоками – від витoku до с. Кути Косівського району; Рибниця з притоками – на всьому її протязі; Лімниця з притоками – від витoku до автодорожнього моста в с. Рівня; Чечва з притоками – від витoku до гирла р. Дуби біля с. Сваричів Рожнятівського району; упродовж р. Свічи з притоками; Лужниця з притоками – від витoku до автодорожнього моста в с. Гошів; Сукель з притоками – від витoku до автодорожнього моста в м. Болахів; Стрий – від гирла до місця впадання р. Опор; Лімниця, Верещиця, Луква, Гнила Липа, Золота Липа, Стрипа, Сірет, Збруч, Смотрич, Студениця – на відстані 1 км від гирл вгору по річці і в пригирлових

просторах усіх перерахованих у цьому пункті річок у радіусі 1 км від їхніх гирл; Сірет з притоками – від витoku до смт. Берегомет; Дністер – на відстані 10 км вниз рікою від греблі буферного водосховища до с. Нагоряни Вінницької області, а також у Дністровському водосховищі від с. Горошеве по гирлу річки Збруч, включаючи його; у затоках Дністровського водосховища, які утворились у зоні підтоплення пригирлових ділянок річок і притоків; Дністровському водосховищі та на р. Дністер у зоні іхтіологічних заказників місцевого значення: «Репуженські острови», «Василівська вирва», «Дарабанське плесо», «Бернівський острів»; 11) промисел протягом усього року в інших річках: Горинь від с. Леражне до с. Бечаль у межах іхтіологічного заказника місцевого значення «Лераженський»; Сіверський Донець – від с. Студенок до с. Кам'янка Ізюмського району Харківської області; Сіверський Донець – на відстані 7 км нижче греблі ЛГЕС вниз по ріці до гирла р. Євсуг і від гирла р. Євсуг угору по ріці 1,5 км до залізничного моста в межах іхтіологічного заказника місцевого значення «Донецький»; Деркул – від гирла вгору по ріці 30 км до с. Герасимівка в межах іхтіологічного заказника місцевого значення «Деркульський»; Оскол – на ділянці від гирла до греблі Краснооскольської ГЕС [52]. Проте, такі дії будуть ознакою складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 249 КК України, якщо вони заподіяли істотну шкоду. Також, до таких дій, слід віднести: 1) промисел із застосуванням нових знарядь та засобів лову водних живих ресурсів; 2) промисел із зайняттям будь-якими засобами та знаряддями лову водних живих ресурсів більше 2/3 ширини русла річки, струмка або протоки, а також здійснювати одночасне або чергове закидання неводів із протилежних берегів «в замок» і встановлювати ставні знаряддя лову в шаховому порядку; промисел із застосуванням частикових закидних неводів і волокуш у водосховищах Дніпра та Сіверського Донця – з кінця весняної заборони до 20 вересня; сіток із вічком 52 – 68 мм у дніпровських водосховищах, в усіх інших водних об'єктах – сітки з вічком 42 – 68 мм; сіток довжиною більше 35 метрів у малих річках та інших водних об'єктах площею до 5000 га і більше 70 метрів – у водних об'єктах, площа яких перевищує 5000 га; знарядь лову без міток, які виготовляються за рахунок їх власника і реєструються державними органами рибохорони; поріжених ставних сіток з розміром вічка до 42 мм у дніпровських водосховищах [52]. Також забороняється вчиняти такі дії, як: 1) промислове вилучення калкана у виключній (морській) економічній зоні під час нересту з 01 до 30 травня; 2) спеціалізований промисел калкана сітками; 3) промисел філофори і цистозіри; 4) промисловий лов осетрових видів риб і їх гібридів у басейні Чорного моря; 5) застосування сіток для лову бичків у Каркінітській затоці, за винятком акваторій Джарилгацької, Каржинської та Широкої заток; 6) застосування сіток для лову глоси та піленгаса у Джарилгацькій, Каржинській та Широкій затоках та в Каланчацькому лимані; 7) промисел протягом усього року в Тилігульському лимані і р. Тилігул на північ від лінії, що з'єднує південну частину с. Гуляївка та причал Будинку рибалки Південної регіональної спілки мисливців та рибалок Збройних Сил України (с. Волкове), до гирла р. Тилігул та в заплаві цієї річки від гирла до автошляху, що з'єднує села Косівка і Мар'янівка; 8) спеціалізований промисел

піленгаса сітками: в Чорному морі на північ від лінії, що з'єднує мис Тарханкут з Дністровсько-Царгородським маяком, та на захід від меридіана $30^{\circ}00'$ сх. д. у період з 15 червня до 14 жовтня; у Ягорлицькій затоці у період з 01 травня до 14 жовтня; 9) спеціалізований промисел бичка сітками та волокушами в Дністровському лимані; 10) ведення промислу бичка ятерами у Дністровському лимані на період спарювання, виношування ікри та рачат і линьки рака на північ від лінії, що з'єднує північну межу м. Білгород-Дністровський та північну межу м. Овідіополь; 11) промисел у р. Дністер і її додатковій системі – з 15 квітня до 15 червня. Заборона не поширюється на спеціалізований промисел оселедця; 12) використання ставних сіток у р. Дніпро, р. Інгулець з їх додатковими системами; 13) спеціалізований лов оселедця закидними неводами і волокушами під час весняної заборони у р. Дніпро; 14) використання на промислі в Дніпровсько-Бузькій естуарній системі ставних сіток з кроком вічка $a = 51-74$ мм; 15) промисел у р. Дунай – на 45 діб у період із 15 квітня до 15 червня. Заборона не поширюється на спеціалізований промисел оселедця; 16) використання ставних сіток з кроком вічка $a = 38-40$ мм та $a = 75$ мм з 01 січня до 20 червня у Дніпровському та Бузькому лиманах; 17) спеціалізований промисел піленгаса у Дніпровському та Бузькому лиманах за відсутності його щільних промислових концентрацій, що визначаються органами рибоохорони; 18) розміщення ставних сіток у Дніпровському та Бузькому лиманах з 8 години до 18 години від дати закінчення весняної заборони до 15 вересня; 19) вилучення з природного середовища: водних біоресурсів, занесених до Червоної книги України; гібридів осетрових видів риб; калкана у період нерестової заборони; ікряних самиць рака і рака непромислового розміру [49]. Важливо зазначити, що ці дії можна вважати ознакою об'єктивної сторони якщо вони заподіяли істотну шкоду.

Отже, щоб зазначені нами дії могли бути ознакою злочину, передбаченого ч. 1 ст. 249 КК України, а також щоб зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом було визнано злочином, вони мають бути незаконними, тобто порушувати вимоги регулятивних (спеціальних) нормативно-правових актів та заподіювати істотну шкоду. Важливо звернути увагу на те, що регулювання рибного, звіриноного або іншого водного добувного промислу, крім загальних правил, щорічно затверджується додаткові правила (режими), розподіли лімітів на квоти спеціального використання водних живих ресурсів загальнодержавного значення, тощо. Як ми вже зазначали вище, що також спеціальними нормативними актами встановлено перелік дій для рибного, звіриноного або іншого добувного промислу, що визначаються забороненими за будь-яких умов. Це стосується і предметів занесених до Червоної книги України, а також тварин, менших за встановлений для їх вилову розмір (пп. 6.114, пп. 12.1 п. 12, п. 15 Правил промислового рибальства), тощо.

Другою обов'язковою ознакою об'єктивної сторони цього злочину є суспільно небезпечні наслідки, які в законі визначені як істотна шкода. За наявності або відсутності істотної шкоди проведене законодавче відмежування злочину, передбаченого ч. 1 ст. 249 КК України від аналогічного адміністратив-

но-правового делікту передбаченого ч.ч. 3, 4 ст. 85 КУпАП. Зазначене поняття «істотна шкода» в ч 1. ст. 249 КК України відноситься до оціночних понять.

Для з'ясування істотної шкоди, в указаній статті, звернемося до поглядів що є в юридичних джерелах. В.А. Клименко зазначає, що «при її визначенні необхідно враховувати всі обставини справи: а) завдання шкоди на значну суму незаконним зайняттям рибним звіриним або іншим водним добувним промислом; б) вилов цінних порід риби або знищення популяції однієї з них; в) вилов великої кількості риби та інших водних тварин; г) знищення місць нересту [53, с. 347]; автори Науково-практичного коментаря до Кримінального кодексу України під ред. М.О. Потебенька та В.Г. Гончаренка – стверджують, що таку шкоду слід визначати у кожному конкретному випадку з урахуванням конкретних обставин справи, враховуючи такі критерії: вартість предмета незаконного вилову, кількість добутого, особливу цінність порід риби, економічну цінність фауни, трудність відтворення певної породи, спричинення знищення місць нересту тощо [19, с. 445]; С.Б. Гавриш – наполягає на тому, що шкода є істотною, якщо на це указують, зокрема такі дії: знищення нерестовищ риби; вилов риби в період нересту нечисленних її видів або тих, у відтворенні яких є труднощі; добування великої кількості риби, водних тварин чи рослин або риби чи тварин, вилов яких заборонено [17, с. 450 – 451]; О.О. Дудоров – впевнений, що «...вирішувати питання про те, чи є заподіяна шкода незаконним водним добувним промислом, істотною, потрібно у кожному конкретному випадку враховувати кількість, вартість та екологічну цінність здобутих або знищених водних біоресурсів (вилов або відстріл хоча б одного морського ссавця, загибель великої кількості мальків, риб і водних безхребетних тих видів, які занесені до Червоної книги України, знищення нерестовищ риби, вилов риби тих видів у відтворенні яких є труднощі, знищення популяції водних організмів, спустошення або забруднення водойм, велику кількість добутих, знищених або непоправно ушкоджених водних тварин порівняно з їх популяцією у конкретній водоймі [22, с. 769]; П.С. Березін – зазначає, що питання про заподіяння істотної шкоди вирішується в кожному окремому випадку з урахуванням конкретних обставин справи і при цьому слід враховувати такі критерії: вартість предмета незаконного вилову, кількість добутого, особлива цінність порід риби, екологічну цінність фауни, трудність відтворення певної породи, знищення місць нересту тощо [54, с. 878]; Є.М. Борисов – стверджує, що «...конкретними ознаками істотної шкоди як наслідку, визначеному в ч. 1 ст. 249 КК України слід вважати: а) руйнування або ушкодження відповідних об'єктів водної фауни як важливої складової частини екосистеми (навколишнього природного середовища); б) інші негативні зміни об'єктів водної фауни як важливої складової частини екосистеми.

У зв'язку із заподіянням такої шкоди її обчислення здійснюється з урахуванням (на підставі): 1) оцінки об'єктів водної фауни як важливої складової частини екосистеми; 2) оцінки існуючих норм впливу на конкретні водні об'єкти водної фауни... Орієнтири щодо такої оцінки при визначенні розмірів збитків, заподіяних вчиненням злочину, передбаченого ст. 249 КК України, наведені у Методиці розрахунку збитків, заподіяних рибному господарству...

від 12 липня 2004 р. № 248/273 [20, с. 77 – 78]; К.М. Оробець – «...розкриває поняття шкоди яка заподіюється злочином (ст. 249 КК України) та її складових у злочині. Під такою шкодою слід розуміти фактично заподіяну довікллю істотну шкоду, яка поєднує у собі як матеріальні, так і нематеріальні збитки. Нематеріальний характер шкоди заподіяної незаконним зайняттям рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, може проявитися у: погіршенні умов існування організмів у водоймі, скороченні або знищенні популяцій видів, як тих, представники яких добуті, так і інших, що пов'язані з ними ланцюгом живлення, чи втраті ними здатності до самовідтворення тощо. Матеріальний (економічний) критерій шкоди, заподіяний довікллю, характеризується типовими формами матеріальної шкоди, якими є прямі збитки (безпосереднє скорочення запасів водних живих ресурсів) та упущена вигода (внаслідок втрати потомства і погіршення умов відтворення водних живих ресурсів), однак збитки, яких зазнає держава внаслідок злочину за своєю сутністю не збігаються з майновою шкодою, що заподіюється злочинами проти власності.» [21, с. 149].

Аналіз існуючих точок зору дає можливість виокремити наступні позитивні моменти які стосуються такої ознаки об'єктивної сторони злочину, передбаченого ч. 1 ст. 249 КК України, як істотна шкода: 1) поняття «істотна шкода» відноситься до оціночних понять; 2) таку шкоду слід визначати у кожному конкретному випадку з урахуванням конкретних обставин справи; 3) також потрібно враховувати такі критерії: вартість предмета незаконного вилову, кількість добутого, особливу цінність порід риби, екологічну цінність фауни, тяжкість відтворення певної породи, приведення до знищення місць нересту (враховувати кількість, вартість та екологічну цінність здобутих або знищених водних ресурсів тощо); 4) необхідно визнавати істотну шкоду з урахуванням: оцінки об'єктів водної фауни як важливої складової навколишнього природного середовища; оцінки норм впливу на об'єкти водної фауни; 5) під такою шкодою слід розуміти заподіяну шкоду довікллю, яка поєднує матеріальні і нематеріальні збитки, перший вид шкоди проявляється у погіршенні умов існування організмів у водоймі, скороченні або зникненні популяцій видів; другий – характеризується прямими збитками – скорочення запасів водних живих ресурсів.

Слід звернути увагу на те, що К.М. Оробець у своїх працях виклала інше бачення істотної шкоди, яка передбачена ч. 1 ст. 249 КК України, на відміну від тих, що є в юридичній літературі. Вона стверджує, що економічну шкоду заподіяну злочином, можна в загальному вигляді визначити як фактичну дезорганізацію (руйнування) або реальну загрозу дезорганізації суспільних відносин, що забезпечують у водній системі раціональне використання та охорону біоресурсів, які мають промислове значення, збереження екологічної рівноваги та підтримання природного відтворення й екологічної безпеки (у вузькому розумінні це фактична шкода істотних розмірів, що заподіюється довікллю [21, с. 126]. Вона стверджує, на наш погляд, правильно, що поєднання матеріальних і нематеріальних збитків у наслідках злочинів проти довіклля пов'язане з характером суспільних відносин, які включають серед інших і економічні

інтереси учасників та особливості предмета, його подвійним соціальним значенням [21, с. 127]. Також, вказує, що встановлені в грошовому еквіваленті розміри заподіяної шкоди не можуть виступати єдиним критерієм визначення істотної шкоди, заподіяної злочином [21, с. 131]. Це знайшло підтвердження абз. 1 п. 5 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля», де зазначається, що «вирішуючи питання про те, чи є шкода істотною..., суди повинні враховувати не тільки кількісні та вартісні критерії, а й інші обставини, що мають значення для вирішення цього питання» [55, с. 9]. Проте не можна погодитися з К.М. Оробець в тому, що обчислений відповідно до такс розмір заподіяної шкоди, як правило, визначається вирішальним показником того, чи можна визнати шкоду істотною [21, с. 131]. На наш погляд, це інертність судової практики, тобто всупереч зазначеної постанови Пленуму Верховного Суду України.

Слід погодитися з думкою, що існує в наукових джерелах, про необхідність диференціації такс залежно від місця вчинення злочину (регіону, конкретного водоймища тощо) [56, с. 32-33].

Нам здається, що настала необхідність визначитись з розмірами істотної шкоди, за прикладом примітки до ст. 249 КК України. Про формалізацію істотної шкоди, ще слід погодитися з К.М. Оробець яка вважає, що нижча межа шкоди в ст. 249 КК України надто висока, а також необхідності у цій статті законодавчо диференціювати розміри шкоди заподіяної цим злочином [21, с. 134]. У той же час К.М. Оробець на підставі аналізу практики та відповідних роз'яснень Пленуму Верховного Суду України приходять до висновку, щодо тих самих критеріїв, які запропоновані В.К. Матвійчуком [57, с. 174], П.С. Берзіном [54, с. 174], О.О. Дудоровим [22, с. 762] та ін.

Важливо звернути увагу на те, що К.М. Оробець розкриває поняття шкоди, яка заподіюється кримінальним правопорушенням проти довкілля, через матеріальний та нематеріальний характер, проте не пропонує визначення істотної шкоди. Натомість Є.М. Борисов стверджує, що конкретними ознаками істотної шкоди, як наслідку, визначеного у ч. 1 ст. 249 КК України, слід вважати: а) руйнування або ушкодження відповідних об'єктів водної фауни як важливої складової частини екосистеми (навколишнього природного середовища); б) інші негативні зміни об'єктів водної фауни як важливої складової частини екосистеми ... [20, с. 78]. Ми вважаємо, що ці ознаки є надто загальними і їх неможливо використати для оцінки, з позиції кримінального законодавства і права. Крім того, запропоноване обчислення такої шкоди з урахуванням оцінки стану об'єктів водної фауни та існуючих норм впливу на конкретні об'єкти водної фауни (через наведені у методиці розрахунку збитків) [20, с. 78], не може, повністю задовольнити правозастосовні органи через їх неконкретність, хоча в цих пропозиціях є певні позитивні напрямки та Методики розрахунку збитків, заподіяних рибному господарству [59].

На підставі викладеного та існуючих регулятивних нормативно-правових актів, можна прийти до висновку, що під таким наслідком, як істотна шкода (за ч. 1 ст. 249 КК України) слід розуміти: 1) велику вартість предмета

за таксовими цінами; 2) велику кількість добутого; 3) особливу цінність риб, морських тварин (враховуючи їх знищення); 4) значна екологічна цінність предмета; 5) незначна поширеність предмета у даному водному об'єкті; 6) складність відтворення об'єкта [58, 59, 60].

Наступною обов'язковою ознакою цього злочину є причинний зв'язок між діями і наслідками, що настали при незаконному зайнятті рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом. Філософський енциклопедичний словник під терміном «причинність» пояснює один із елементів універсального зв'язку предметів і явищ світу, який полягає в утворенні або породженні одними предметами і явищами інших [61, с. 523]. У теорії кримінального права загально визнаним є те, що злочинів без наслідків немає [62, с. 82-83; 63, с. 164; 64, с. 81-84].

Слід звернути увагу на те, що Н.М. Ярмиш заперечує доцільність виділення причинного зв'язку як ознаки об'єктивної сторони, обмежуючи його значення ознакою лише наслідки злочину [65, с. 438]. Ця точка зору викликає сумнів, враховуючи те, що причини зв'язок було належно досліджене в кримінальному праві. Ми беремо за основу теорію необхідного причинного зв'язку, а саме тому, що дія виступає причиною настання наслідку істотної шкоди, передбаченого ч. 1 ст. 249 КК України.

Зазначаючи, що обов'язковою ознакою досліджуваного злочину є місце вчинення злочину – це рибогосподарські водні об'єкти, як родове поняття. Згідно із Законом України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» (із змінами і доповненнями на 2016 рік) – це рибогосподарський водний об'єкт (його частина), що використовуються або може використовуватися для цілей рибного господарства [66]. Зрозуміло, що займатися рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом без місця його вчинення неможливо.

Висновки. На підставі дослідження об'єктивної сторони злочину, передбаченого ч. 1 ст. 249 КК України підсумовуючи, можна зробити наступні судження:

1) що під незаконним зайняттям рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом слід розуміти такі вилучення біоресурсів з рибогосподарських водних об'єктів: а) без належного дозволу (ліцензії) та (або) інших документів, наявність яких є обов'язковою; б) за наявності таких документів, але з недотриманням передбачених в них вимог (щодо вилову водних живих ресурсів, що перевищують установлені у нормативно-правових актах ліміти чи норми вилову); в) щодо тих видів живих ресурсів або особин водних тварин на які поширюється заборона чи обмеження вилову; 4) забороненими: способами, засобами чи знаряддями; 5) вилов у заборонених місцях;

2) обов'язковими ознаками об'єктивної сторони цього злочину є: а) активні дії – добування риби, водних тварин та іншого водного добувного промислу; б) наслідки – істотна шкода; в) необхідний причинний зв'язок між діями і наслідками, що настали; г) місце вчинення злочину – це відповідний рибогосподарський водний об'єкт;

3) певною мірою охорона зазначених біоресурсів, подібно до нашого законодавства, підкріплюється і зарубіжним кримінальним законодавством [67, с. 142-146; 68, с. 1-313; 69, с. 1-262; 70, с. 1-366; 71, с. 1-366; 72, с. 1-298].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальне право України. Загальна частина: [підручник для студентів юрид. вузів і фак.] / За ред. П.С. Матишевського, П.П. Андрушка, С.Д. Шагченка. — К. : Юрінком Інтер, 1997. — 512 с.

2. *Бажанов М.И.* Объективная сторона преступления / М.И. Бажанов // Уголовное право УССР. Часть Общая: [учебник] / Ю.В. Александров, А.Ш. Якупов, М.И. Бажанов и др.; под ред. В.В. Сташиса, А.Ш. Якупова. — К. : Изд-во «Вища школа», 1984. — С. 81-97.

3. *Бурчак Ф.Г., Фесенко Е.Ф.* Объективная сторона преступления / Ф.Г. Бурчак, Е.Ф. Фесенко // Уголовное право Украинской ССР на современном этапе. Часть общая; отв. ред. А.Я. Светлов, В.В. Сташис. — К. : Наукова думка, 1985. — 448 с.

4. *Гришаев П.И.* Объективная сторона преступления / П.И. Гришаев // Советское уголовное право: Часть общая: Учебное пособие. — М. : ВЮЗИ, 1961. — 147 с.

5. *Кудрявцев В.Н.* Объективная сторона преступления / В.Н. Кудрявцев. — М. : Государственное изд-во юрид. литературы, 1960. — 244 с.

6. *Коржанський М.Й.* Об'єктивна сторона злочину / М.Й. Коржанський // Кримінальне право і законодавство України. Частина Загальна: Курс лекцій / За ред. М.Й. Коржанського. — К. : Атіка, 2001. — С.189-211.

7. *Кудрявцев В.Н.* Правовое поведение: Норма и патология / В.Н. Кудрявцев. — М. : Изд-во «Наука», 1982. — 288с.

8. *Малинин В.Б.* Причинная связь в уголовном праве / В.Б. Малинин. — СПб: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2000. — 316 с.

9. *Наумов А.В.* Объективная сторона преступлений / А.В. Наумов // Российское уголовное право: Курс лекций: В 3 т. — Т. 1: Общая часть / А.В. Наумов. — 4-е изд. перераб. и доп. — М. : Волтерес Клувер, 2007. — С. 313-343.

10. *Номоконов В.А.* Объективная сторона преступлений / В.А. Номоконов // Полный курс уголовного права: В 5 т. / Под ред. док. юрид. наук, проф., засл. Деятели науки РФ А.И. Коробеева. — Т. 1: Преступление и наказание. — СПб. : Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс» 2008. — С. 357-383.

11. *Петин И.А.* Механизм преступного насилия / И.А. Петин — СПб. : Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004. — 343 с.

12. *Пионтковский А.А.* Объективная сторона состава преступления / А.А. Пионтковский // Курс советского уголовного права: Часть общая: В 6-ти томах / [редкол.: А.А. Пионтковский и др.] — М. : Изд-во «Наука», 1970. — Т. 2. — С. 131-183.

13. *Семенцова И.А.* Объективная сторона состава преступления / И.А. Семенцова // Уголовное право: Общая часть. Серия «Сдаем экзамен». — Ростов н/Д: «Феникс», 2003. — С.69 – 83.

14. *Таганцев В.С.* Преступная деятельность / В.С. Таганцев // Русское уголовное право: [лекции]; Часть общая: В 2 т. — Т. 1. — М. : Наука, 1994. — С. 265-372.

15. Уголовное право зарубежных государств. Общая часть / Под ред. и с предисл. И.Д. Козочкина. — М. : Институт международного права и экономики А.С. Грибоедова, 2001. — 576 с.

16. *Матвійчук В.К.* Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища (кримінально-правове та криминологічне дослідження) : [монографія] / В.К. Матвійчук. — К. : Азімут – Україна, 2005. — 464 с.

17. *Гавриш С.Б.* Коментар до ст. 249 КК України / С.Б. Гавриш // Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т; Т.2. Особлива частина / Ю.В. Баулін, В.І. Борисова, В.І. Тютюгін та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. — 5-те вид., допов. — Х. : Право, 2013. — С. 448-451.

18. *Клименко В.А.* Коментар до ст. 249 КК України / В.А. Клименко // Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: За станом законодавства і постанов Пленуму Верховного Суду України на 01 грудня 2001 р.; За ред. С.С. Яценка. — К. : А.С.К., 2002 — С. 562-566.

19. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: у 2 т. / Під заг. ред. Потебенька М.О., Гончаренка В.Г. — К. : «Форум», 2001. — 944 с.

20. *Борисов Є.М.* Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом: Кримінально-правова характеристика: дисертація на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук за спец. 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право / Є.М. Борисов. — Одеса: Одеський національний ун-т імені І.І. Мечникова, 2013. — 174 с.

21. *Оробець К.М.* Кримінальна відповідальність за незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом: [монографія] / К.М. Оробець. — Х. : Право, 2014. — 256 с.

22. *Дудоров О.О.* Злочини проти довкілля / О.О. Дудоров // Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України; За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. — К. : Юридична думка, 2012. — С. 720 – 782.

23. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — №25. — Ст. 131.

24. Кримінальне право України. Загальна частина: Практикум: [навч. посібник] (І.П. Козаченко, О.М. Костенко, В.К. Матвійчук та ін.); За аг. Ред. В.К. Матвійчука. — К. : КНТ, 2006. — 432 с.

25. *Благов Е.В.* Общая часть уголовного права в 20 лекциях: [курс лекций] / Е.В. Благов. — М. : Юрлитинформ, 2012. — 344 с.

26. *Ярмыш Н.Н.* Действие как признак объективной стороны преступления (проблемы психологической характеристики) [текст] / Н.Н. Ярмыш. — Х. : Основа, 1999. — 84 с.

27. *Винер Н.* Кибернетика и общество / Н.Винер. — М. : Изд-во иностранной литературы, 1958. — 200 с.

28. *Матвейчук В.К.* Уголовно-правовая борьба органов внутренних дел с преступным загрязнением водных объектов: [учебное пособие] / В.К. Матвейчук. — К. : НИ и РИО Украинской академии внутренних дел, 1992. — 79 с.

29. *Панько М.М.* Преступления против окружающей среды / М.М. Панько // Уголовный кодекс Украины. Комментарий: Под. ред. Ю.А. Кармазина и Е.Л. Стрельцова. — Харьков, ООО «Одиссей», 2001. — С. 496-541.

30. *Лопашенко Н.А.* Экологические преступления: Комментарий к гл. 26 УК РФ / Н.А. Лопашенко. — СПб. : Изд-во «Юридический центр Пресс», 2002. — 802 с.

31. *Тимошенко Ю.А.* Преступления в области охраны водных биологических ресурсов и животного мира (ст.ст. 256-259 УК РФ) / Ю.А. Тимошенко // Энциклопедия уголовного права Т. 23. Экологические преступления интересов службы в коммерческих и иных организациях. — СПб. : Издание профессора Малинина, ГКА. — 2013. — С. 270-430.

32. *Бусел В.Т.* Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. — К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. — 1728 с.

33. *Костенко О.М.* Поняття «незаконні дії» в Кримінальному кодексі України (проблеми визначення, тлумачення і кваліфікації) // Новий Кримінальний кодекс України: Питання застосування і вивчення: Матер. міжнар. наук.-практ. конф. [Харків] 25-26 жовт. 2001 р. — Київ-Харків: «Юрінком Інтер», 2002. — С. 194-196.

34. *Тростюк З.А.* Понятійний апарат Особливої частини Кримінального кодексу України: [монографія] / З.А. Тростюк — К.: Атіка, 2003. — 144 с.

35. *Сьтник К.М.* Словарь-справочник по экологии [Текст] / К.М. Сьтник, А.В. Брайон, А.В. Гордецкий, А.П. Брайон; Институт ботаники им. Н.Г. Холодного НАН Украины. — К.: Наукова думка, 1994. — 668 с.

36. *Дедю И.И.* Экологический энциклопедический словарь [текст] / И.И. Дедю. — Кишинев: Гл. ред. МСЭ, 1990. — 408 с.

37. Словник української мови в 11 томах. Т. 3. Академічний тлумачний словник. — К.: Укр. Енциклопедія, 2004. — 612 с.

38. Про затвердження лімітів та прогнозів допустимого спеціального використання водних біоресурсів загальнодержавного значення на 2016 рік: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України 20.11.2015, № 436 // Офіційний вісник України. — 2015. — № 102. — Ст. 3546.

39. Режим рибальства в басейні Чорного моря у 2004 р.: Наказ Міністерства аграрної політики України від 24.03.2004 р., № 103 // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0462-04>

40. Режим рибальства в басейні Чорного моря у 2005 р.: Наказ Міністерства аграрної політики України від 11.04.2005 р., № 129 // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0434-05>

41. Режим рибальства в басейні Чорного моря у 2006 р.: Наказ Міністерства аграрної політики України від 27.02.2006 р., № 81 // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0210-06>

42. Режим спеціального промислового рибальства в басейні Чорного моря у 2008 р.: Наказ Державного комітету рибного господарства України від 14.03.2008 р., № 88 // Офіційний вісник України. — 2008. — № 25. — Ст. 813.

43. Режим спеціального промислового рибальства в басейні Чорного моря у 2009 р.: Наказ Державного комітету рибного господарства України від 03.04.2009 р., № 168 // Офіційний вісник України. — 2009. — № 32. — Ст. 1087.

44. Режим спеціального промислового рибальства в басейні Чорного моря у 2010 р.: Наказ Державного комітету рибного господарства України від 26.07.2010 р., № 267 // Офіційний вісник України. — 2010. — № 63. — Ст. 2205.

45. Режим спеціального промислового рибальства в басейні Чорного моря у 2011 р.: Наказ Державного комітету рибного господарства України від 24.01.2011 р., № 51 // Офіційний вісник України — 2011. — № 21. — Ст. 889.

46. Про затвердження режимів рибальства у 2012 р.: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 28.03.2012 р., № 149 // Офіційний вісник України. — 2012. — № 31. — Ст. 1166.

47. Про затвердження режимів рибальства у 2013 р.: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 07.12.2012 р., № 757 // Офіційний вісник України. — 2013. — № 100. — Ст. 4077.

48. Про затвердження режимів рибальства у 2015 р.: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 30.12.2014 р., № 509 // Офіційний вісник України. — 2015. — № 6. — Ст. 142.

49. Режим рибальства в басейні Чорного моря у 2016 р.: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України 06.01.2016 р., № 2 // Офіційний вісник України. – 2016. – № 10. – Ст. 451.

50. Режим рибальства в басейні Азовського моря у 2016 р.: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України 06.01.2016 р., № 2 // Офіційний вісник України. – 2016. – № 10. – Ст. 451.

51. Режим рибальства в дніпровських водосховищах у 2016 р.: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України 06.01.2016 р., № 2 // Офіційний вісник України. – 2016. – № 10. – Ст. 451.

52. Правила промислового рибальства в рибогосподарських водних об'єктах України: Наказ Державного комітету рибного господарства України від 18.03.1999 р., № 33 (із змінами й доповненнями, внесеними Наказами Міністерства аграрної політики України № 225 від 15.06.2004 р. та Державного комітету рибного господарства України № 91 від 29.05.2007 р.) // Офіційний вісник України. – 1999. – № 21. – Ст.

53. *Клименко В.А.* Злочини проти довкілля / В.А. Клименко // Кримінальне право України. Особлива частина: [підручник] (Ю.В. Александров, О.О. Дудоров, В.А. Клименко та ін). – Вид. 2 – ге, переробл. та допов; за ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. – К. : Атіка, 2008. – С. 301 – 353.

54. *Берзін П.С.* Коментар до ст. 249 КК України / П.С. Берзін // Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України (2-ге вид., перероб. та допов.); за ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. – К. : Дакор, 2008. – С. 873-875.

55. Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля [текст]: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 10.12.2004 р., №17 // Вісник Верховного Суду України. – 2005. – № 1. – С. 9-12.

56. *Пушкарєв В.Г.* Установлення судами ущерб при браконьєрстві [текст] / В.Г. Пушкарєв // Еколог. право. – 2006. – № 2. – С. 31-33.

57. *Матвійчук В.К.* Теоретичні та прикладні проблеми кримінально-правової охорони навколишнього природного середовища: [монографія] – К. : Національна академія управління, 2011. – 368 с.

58. Про затвердження такс для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок незаконного добування (збирання) або знищення цінних видів водних біоресурсів: постанова Кабінету Міністрів України від 21.11.2011 р., № 1209 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 92. – Ст. 3342.

59. Про затвердження Методики розрахунку збитків, заподіяних рибному господарству внаслідок порушень правил рибальства та охорони водних живих ресурсів: Наказ Міністерства Аграрної політики України, Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 12.07.2004 р., № 248/273 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 46. – Ст. 3075.

60. Про розмір компенсації за незаконне добування, знищення або пошкодження видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, а також за знищення чи погіршення середовища їх перебування (зростання): постанова Кабінету Міністрів України від 07.11.2012 р., № 1030 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 85. – Ст. 3466.

61. Філософський енциклопедичний словник [текст] / Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України; [редкол.: В.І. Шинкарук (голова) та ін.] – К. : Абрис, 2002. – 744 с.

62. *Матишевський П.С.* Кримінальне право України. Загальна частина: [Підручник] / П. С. Матишевський. – К. : Юрінком Інтер, 2000. – 272 с.

63. *Наумов А.В.* Российское уголовное право: [курс лекцій] : в 3т. Т.1. Общая часть 4-е изд., перерабаи доп. / А.В. Наумов – М. : Волтерс-Клувер, 2007. – 736 с.

64. *Рарог А.И.* Уголовное право. Часть общая в вопросах и ответах: [учебное пособие] / А.И. Рарог, В.П. Степалин. – М. : Юристь, 1999. – 232 с.

65. *Ярмыш Н.Н.* Теоретические проблемы причинно-следственной связи в уголовном праве (философско-правовой анализ) [текст]: Монография / Н.Н. Ярмыш; М-во образования и науки Украины; Нац. юрид. акад. України. – Х. : Право, 2003. – 512 с.

66. Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біо-ресурсів: Закон України від 08.07. 2011 р., № 3677-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 17. – Ст. 155.

67. The Polish Penal Code / edited by candidate of law, assistant professor A.I. Lukashov, and D.J., prof. N.F. Kuznetsova; introduction by candidate of law, assistant professor A.I. Lukashov and candidate of law E.A. Sarkisova, translated from Polish by D.A. Barilovitch. – St. Petersburg: «Yuridichesky Center Press», 2001. – 234 p.

68. The Latvian Penal Code / edited and introduction by candidate of law A.I. Lukashov and candidate of law E.A. Sarkisova, translated from Latvian by candidate of law A.I. Lukashov – St Petersburg : «Yuridichesky Center Press», 2001. – 313 p.

69. The Estonian Penal Code / edited and translated by V.V. Zapevalov, introduction by candidate of law, assistant professor of St-PSU № 1 Matsnev – St. Petersburg : «Yuridichesky Center Press», 2001 – 262 p.

70. The Swiss Penal Code / Preface by a member of the Council of Federation the Federal Assembly of the RF. N. Volkov; edited, translated from German, and introduction by Candidate of Law A.V. Serebrennikova; – St Petersburg: «Yuridichesky Center – Press», 2002. – 366 p.

71. Criminal Legislation of Norway / Edited and introductory article by Doctor of Law, professor Yn. V. Golik; translated from Norwegian A.V. Zhmenya. – St. Petersburg: «Yuridichesky Center – Press», 2002. – 366 p.

72. The Bulgarian Penal Code / edited by candidate of Law, assistant professor A.I. Lukashov; introduction by Y.I. Aidarov. – St. Petersburg: «Yuridichesky Center – Press», 2001. – 298 p.

Волкова Т.І. Об'єктивна сторона злочину – незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, передбаченого ст. 249 КК України

У статті досліджується об'єктивна сторона злочину, передбаченого ч. 1 ст. 249 КК України. Автор аналізує такі ознаки об'єктивної сторони цього злочину, як дії, наслідки, необхідний причинний зв'язок між дією і наслідками, що настали, а також характеризує місце вчинення цього злочину.

Ключові слова: об'єктивна сторона, злочин, наслідки, необхідний причинний зв'язок, незаконне, рибний, звіриний, інший водний добувний промисел.

Волкова Т.И. Объективная сторона преступления – незаконного занятия рыбным, звериным или другим водным добывающим промыслом, предусмотренного ст. 249 УК Украины

В статье исследуется объективная сторона преступления, предусмотренного ч. 1 ст. 249 УК Украины. Автор анализирует такие признаки объективной стороны этого преступления, как действия, последствия, необходимая причинная связь между

действием и наступившими последствиями, а также характеризует место совершения этого преступления.

Ключевые слова: объективная сторона, преступление, последствия, необходимая причинная связь, незаконно, рыбный, звериный, другой водный добывающий промысел.

Volkova T. The objective side of crime of the illegal fishing or hunting or any other sea hunting industry by part 1 of article 249 of the Criminal Code of Ukraine

In article is investigated the objective side of crime by part 1 of article 249 of the Criminal Code of Ukraine. The author analyzes such features of objective side of this crime as acts, consequences, necessary causal connection between action and consequences, and describes the place of committing the crime.

Keywords: *the objective side of crime, crime, consequences, required causal connection, illegal, fishing, hunting or other sea hunting industry.*

Стаття надійшла до редакції 18.01.2016